

VLAAMSE OVERHEID

Omgeving

[C – 2017/30406]

8 JUNI 2017. — Ministerieel besluit tot de vaststelling van het gebied 'Heide, vennen en bovenloop van de Abeek' in de landschapsatlas

DE VLAAMSE MINISTER VAN BUITENLANDS BELEID EN ONROEREND ERFGOED,

Gelet op het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, artikel 4.1.1, 1°;

Gelet op het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014, artikel 4.1.6;

Gelet op het ministerieel besluit van 17 juli 2015 tot vaststelling van de inventarismethodologie voor de landschapsatlas;

Gelet op het openbaar onderzoek dat gehouden is van 13 oktober 2016 tot en met 12 december 2016;

Gelet op het advies van de Vlaamse Commissie Onroerend Erfgoed van 19 januari 2017;

Overwegende dat de onroerende goederen die worden opgenomen in de vastgestelde landschapsatlas erfgoedwaarde bezitten en voldoende goed bewaard zijn;

Overwegende dat de onroerende goederen die worden opgenomen in de vastgestelde landschapsatlas integraal deel uitmaken van het gebied 'Heide, vennen en bovenloop van de Abeek' waarvan de waarde als volgt gemotiveerd kan worden:

Historische waarde: Het landschapsbeeld van de vroegere heide en het vennengebied, waaronder de Monnikswijer, is het best behouden in het militair domein. Het is één van de weinige terreinen die ontsnapten aan de talloze 19de-eeuwse ontginningen die de gemeenschappelijke heide in de Kempen naar naaldbos omvormden. De heide-economie was een recyclage-economie. Dit was de enige manier om op de arme zandgronden te overleven. Heide was bijgevolg een essentieel onderdeel in de traditionele agrarische samenleving vóór 1900. Ook andere elementen waren onderdeel van het landbouwsysteem. In de beekvalleien werden beemden als hooiland in cultuur gebracht en/of gebruikt voor de turfwinning. De vennen op de bovenloop van de Abeek en in het overige deel van het militair domein zijn representatief voor een eeuwenoud vochtig heidelandschap op het Kempisch plateau. De naaldbossen op de rand van het terrein en grenzend aan de weg naar Zwartberg zijn recent (na 1960) en hebben op zich geen erfgoedwaarde. Er wordt aan heideherstel gedaan.

De vorm van het gehucht Gestel is typisch voor de vestiging van nederzettingen aan de rand van de beekvallei: een gehucht met huizen als een lint langs de straat die het reliëf van de beekvalleirand volgt. Het akkergebied van het gehucht lag tussen twee beekvalleien van de Abeek en de Bullenbeek in. Kleine bosjes of dichte bomenrijen (Kolisbergen) beschermden het akkergebied tegen instuivend zand vanuit de heide. In het 19de-eeuwse bosje ten noorden van de weg Kolisbergen is een duidelijke randwal zichtbaar. Hij markeert de overgang tussen de vroegere 19de-eeuwse heide en het akkergebied van het gehucht. Deze met bomen begroeide wal getuigt van de manier waarop de mens zich in het verleden wapende tegen zandverstuivingen vanuit de heide.

De duinen van de Kolisbergen getuigen van het door de mens in stand gehouden heidelandschap, toen de wind vrij spel had en zandverstuivingen op gang bracht. Het is een restant van de duinengordel die zich van west naar oost uitstreckte, grosso modo tussen Hechtel en Maaseik.

De 17de-eeuwse schans van Plokrooi in de vallei van de Abeek is goed bewaard en omvat het grootste deel van de walgracht en het schanslichaam. De rand van de schans is nog steeds dicht begroeid. De nabijgelegen Schansdijk, toegangsweg tot de schans, de waterafvoer via de Abeek en de ligging in de vallei maken deel uit van de contextwaarde.

Domein Masy dat heden deel uitmaakt van het militair domein, vertoont nog vele, goed bewaarde restanten van de oorspronkelijke, eind 19de-eeuwse begin 20ste-eeuwse parkstructuur, waaronder een vierdubbele dreef van linde en Amerikaanse eik, dreven, heuveltjes met bomengroepen, grachten. Als voormalige collectietuin omvat het domein nog vele bijzondere boomsoorten, die een grote dendrologische waarde hebben. Sinds de jaren 1940 is het domein verlaten en zijn de restanten onaangeroerd blijven liggen.

Archeologische waarde: Het vennengebied rond de Monnikswijer, In den Damp en bij uitbreiding ten oosten daarvan in het militair domein heeft een hoge archeologische waarde. De combinatie van hoger gelegen droge gronden en vochtig gebied trok gedurende opeenvolgende periodes de mens aan. In het verleden toonden verschillende vondsten het bestaan van een mesolithisch sitecomplex op droge zandgronden langs weerszijden van het brongebied van de Abeek aan. De site is typerend voor menselijke occupatie van het Kempisch plateau ten tijde van het mesolithicum. Gebieden met dezelfde of betere bewaringstoestand over een dergelijk grote oppervlakte zijn zeldzaam. De vindplaatsen aan het Stroesven (Helchteren Sonisse Heide) vertonen een gelijkaardig potentieel, weliswaar op een iets kleinere schaal, maar met de aanwezigheid van een begraven paleobodem.

Ruimtelijk-structurende waarde: De vallei van de Abeek is ruimtelijk structurend. In het verleden was ze mee bepalend voor de inplanting van gehuchten en dorpen op de valleirand. Typerend is het gehucht Gestel dat zich als straatgehucht op de rand van de Abeekvallei ontwikkelde. De langgerekte nederzittingsstructuur is kenmerkend voor woonkernen op valleiranden. De ruimtelijke samenhang tussen een uitgestrekt heidegebied op het Kempisch plateau, de bovenloop van een beekvallei, een straatgehucht op de rand van de beekvallei met bijhorende akkers is in dit gebied heel herkenbaar. Gestel maakt deel uit van de ruimtelijke configuratie die zo kenmerkend was voor deze streek. Omdat de zeer natte veenbodems van de vallei van de Abeek ongeschikt waren voor de moderne landbouw, evolueerden de historische beemden in de 20ste eeuw naar een dicht broekbos, dat nu selectief opnieuw naar hooilanden worden omgezet. Als beboste corridor compartimenteert de dichtbegroeide vallei het landschap. Door zijn hoge en dichte vegetatie begrenst de vallei zichten op de omgeving.

Esthetische waarde: Uitgestrekte natuurlijke waterplassen, broekbossen in de beekvallei, droge en natte heide en hoogveenvennen en stuifzanden wisselen elkaar op relatief korte afstanden af. Het maakt het gebied gevarieerd en aantrekkelijk. In het heide-vennengebied overwegen vergezichten. Bijzonder is het zicht aan de Monnikswijer in zuidelijke richting, met de terrils van Zwartberg en Waterschei op de achtergrond. De terrils vormen visueel een baken in het heidelandschap.

Wetenschappelijke waarde: Natuurreserveaat Abeekvallei en het schietveld met het heide en vennengebied behoren omwille van hun natuurwaarden en habitats voor bijzondere flora en fauna tot speciale beschermingszones. De gefixeerde landduinen van de Kolisbergen zijn waardevolle fysische landschappen voor de studie van de landschapsvorming onder invloed van de wind en vegetatie,

Besluit :

Artikel 1. De onroerende goederen opgenomen in het beveiligd digitaal bestand van dezelfde datum als dit besluit, worden opgenomen in de vastgestelde landschapsatlas, vermeld in artikel 4.1.1, 1°, van het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013.

Art. 2. De vastgestelde landschapsatlas is in de vorm van een gegeoreferente GIS-laag beschikbaar op de website van het agentschap Onroerend Erfgoed.

Brussel, 8 juni 2017.

De Vlaamse minister van Buitenlands Beleid en Onroerend Erfgoed,
G. BOURGEOIS